

VU Research Portal

Preken en delen in een open ruimte

Stark, F.

published in

Doopsgezind Jaarboekje 2010
2009

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stark, F. (2009). Preken en delen in een open ruimte. In J. Groenveld, & A. Hoekema (Eds.), *Doopsgezind Jaarboekje 2010* (pp. 42-46). ADS.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Preken en delen in een open ruimte

Ciska Stark

Op zondagochtend verzamelt zich een kring van gemeenteleden, vrienden en belangstellenden in de vermaning. Zij groeten elkaar hartelijk, verwelkomen als dat zich voordoet een eventuele nieuwkomer en zoeken hun vertrouwde plaatsen op. Vervolgens heeft de voorganger van die ochtend de leiding in de samenkomst. Deze voorganger kan een gemeentelid zijn, een predikant of een pastoraal werker. Het is degene die zich speciaal inhoudelijk heeft voorbereid en die dus 'als eerste hoorder onder de hoorders' (Dingemans) richting geeft aan de uitleg van de bijbel. Een goede uitleg bevat niet alleen interessante informatie over het bijbel gedeelte zodat er iets valt te leren, maar zij maakt werk van een vertaalslag naar de dagelijkse levenspraktijk. Immers, gelukkig zijn zij die niet alleen naar het woord van God luisteren maar 'ernaar leven' (Lucas 11:28).

Uitleg en vermaning, zo noemt het *Dienstboek ten behoeve van doopsgezinde gemeenten* (1998) dit onderdeel van de samenkomst dan ook. De woorden 'preek' en 'preken' worden zorgvuldig vermeden, dat doet waarschijnlijk teveel denken aan karikaturen van donderprediking waarin een gemeente door een autoritaire prediker vanaf de kansel tot de orde geroepen wordt. Of het doet denken aan zedenprediking, ook al zo'n term waar een hedendaagse doopsgezinde niet graag mee geassocieerd wil worden. Zo zal het bij ons niet zijn, en treffend genoeg vind je dus de term prediking in doopsgezinde kring vrijwel uitsluitend terug als het gaat om de leek, dan klinkt de benaming 'lekenprediking'. Die term laat zien hoe prediking niet is voorbehouden aan de predikant, noch hiërarchisch wordt afgeschermd door ambt of opleiding. Iedere gedoopte die het vertrouwen van de gemeente geniet, kan gevraagd worden om voor te gaan in de schriftuitleg.

Uiteraard is vertrouwen van de gemeente daarbij niet genoeg, bekwaamheid speelt eveneens een rol. De bijbel is niet zo eenvoudig te verstaan, de oeroude teksten vragen om een respectvolle omgang en de levens en geloofswereld van een Hebreeuwse nomade met geiten en schapen verschilt nogal van die van de West-europese wereldburger met computer en I-Phone. Dus moet je soms lang en diep boren voordat zich iets van waarde prijsgeeft en moet je nauwkeurig en geduldig lezen en luisteren voordat je conclusies trekt. Daar is studie voor nodig, grondige studie in taal, cultuur en theologie van toen en nu. Juist daarom is het vaak wél de predikant, als vrijgestelde 'professional', geschoold in de uitleg van de bijbelse geschriften, die het woord zal voeren in de samenkomst.

Niettemin is er nog een andersoortige bekwaamheid nodig bij de uitleg van de bijbel. Dat is de bekwaamheid die niet door studie, maar vooral door levenservaring opgebouwd wordt. Het is de bekwaamheid van het leven met en toepassen van de bijbelse grondwoorden en grondwaarden in het leven van alledag. Het is het steeds weer op weg gaan met woorden die richting geven. Het is het beleven van troost en het putten van inspiratie uit deze woorden en als dat alles uitblijft, is het soms eenvoudig het uithouden met woorden die hun betekenis verloren lijken te hebben, maar waarvan je hoopt en verwacht dat nieuwe betekenis kan oplichten.

Die hoge verwachting hangt samen met de veronderstelling dat de woorden van de bijbel een weerslag vormen van de omgang met de Eeuwige. Achter en in die woorden ligt de omgang met God zelf, het gelovig leven, de spirituele dimensie van het mens zijn met anderen samen, voor Gods aangezicht. In die omgang met de bijbel is niet per definitie de gestudeerde voorganger de expert. Deze omgang kenmerkt zich, doordat de gemeente elkáár, met vallen en opstaan, voorgaat op de weg van geloof en praktijk. Dus als uitleg en vermaning aan de gemeente een oriëntatie wil bieden voor de dagelijkse levens- en geloofspraktijk, dan doet de gemeente zichzelf tekort door daarvoor alleen de predikant het woord te geven. Want meestal werkt de predikant als solist aan de preekvoorbereiding en 'oefent' de gemeente doordeweeks in een heel andere ruimte haar refreinen. Natuurlijk is een predikant niet wereldvreemd. En als het goed is, brengt de predikant in een goede mix van nabijheid en distantie, van troost en confrontatie, ook de (cumulatieve) levenservaring en kennis van de (pastorale) praktijk in bij de preekvoorbereiding. Niettemin blijft de preek op deze manier erg afhankelijk van de voorganger, terwijl de eigen deskundigheid van de gemeente gemakkelijk op de achtergrond raakt. Juist vanwege het belang van de praktische toepassing én vanwege de waarde die men in doopsgezinde kring hecht aan de mondigheid van de gelovigen, zou de prediking in de doopsgezinde gemeente veel meer het karakter van een interactief geloofsgesprek kunnen hebben. Dan zou onderlinge uitwisseling van de gegroeide omgang met de bijbelse woorden daadwerkelijk kunnen bijdragen aan het specifieke karakter van de vermaning.

Betekent dit het einde van de uitleg als een monologische toespraak en de toekomst voor een uitleg in een permanente open ruimte waarin 'ieder wat heeft' (1 Korintiërs 14)? Dat hoeft helemaal niet. De monologische toespraak heeft als retorische vorm een eigen recht en kracht. Die ligt vooral hierin, dat er een samenhangend en creatief betoog of verhaal gehouden kan worden, waarover de gemeente zich niet meteen hoeft te verantwoorden, maar het geheel nog eens kan laten bezinken. Een goede preek kan een gebeurtenis op zich zijn, die

ontroert of confronteert zonder dat je de behoefte hebt om direct te reageren. Daar ligt dan ook het probleem van de open ruimte, in het feit dat mensen vrijwel meteen na afloop op een hun tot dan toe onbekend verhaal mogen reageren. Alleen onder een goede regie kan dat tot zijn recht komen. Mensen die wat secundair zijn ingesteld of die verbaal communicatief niet zo vaardig zijn, ervaren in zo'n setting al gauw een beperking en zullen niet snel hun eigen inbreng hebben. Daarom is er voor een werkelijk dialogische prediking meer nodig dan een paar minuten open ruimte als 'antwoord' (Dienstboek) op de uitleg en vermaning. Van belang is dat woord en antwoord, luisteren, horen en spreken van meet af aan samengaan in de preekvoorbereiding, rondom de prediking zelf en bij de preeknabespreking. Alleen op die manier wordt de prediking als uitleg en vermaning ingebed in een voortgaand geloofsgesprek binnen en buiten de gemeente en vormt de prediking een input voor dat geloof en leven van alledag.

Het pleidooi hiervoor is niet nieuw. Diverse auteurs op het terrein van de homiletiek (de preekkunde) hebben al veel eerder voor een meer interactieve vorm van prediking gepleit. Echter vrijwel nergens zie je dat er serieus mee geëxperimenteerd wordt. Ik vermoed dat dit te maken heeft met gegroeide patronen en voorkeuren van zowel de gemeente als de voorganger. Een gemeentelid hoeft meestal niet zonnodig met zijn of haar eigen geloof in gesprek, dat is maar lastig en maakt verlegen. Als een groep gemeenteleden met elkaar een samenkomst voorbereid, houdt de groep zich meestal met van alles bezig, behalve met de uiteindelijke uitwerking van de uitleg. 'Laat de dominee dat maar doen', klinkt er dan. Of: 'hij of zij heeft er toch voor gestudeerd' (en wordt er ook nog eens voor betaald). De dominee zelf op haar beurt vindt het vaak allang best: de uren in de studeerkamer zijn de meest verdiepende uren van de week, intensief en creatief, en al kost het vaak een hoop stress, het geeft veel voldoening als er zondagmorgen een kant en klare preek uitgesproken kan worden. Al met al heeft bijna niemand echte behoefte aan verandering van de gegroeide situatie van de uitleg en vermaning als de tamelijk op zichzelf staande monologische toespraak door de voorganger.

Niettemin zou ik graag een pleidooi voeren voor het beschouwen van de preek als een vorm van het delen in de open ruimte in plaats van de preek als opmaat tot de open ruimte. Ik heb daarvoor vier argumenten, die deels in het voorafgaande al naar voren kwamen.

- Het eerste argument raakt aan het eigen ecclesiologische model van de doopsgezinde gemeente waarin geen hiërarchisch en ambtelijk leiderschap is. Daarbij past naar mijn besef een benadering van de uitleg waarbij de 'gewone' gelovigen daadwerkelijk 'gehoord' worden voorafgaand aan, in en na de prediking. Bovendien is de samenkomst van de gemeente een

groepsgebeuren, broeders en zusters onderling: daar bepaalt niet de debat, noch de monoloog, maar de dialoog het klimaat.

- Het tweede argument raakt aan de eigenheid van het bijbelse getuigenis zelf. De bijbel is ook geen afgeronde geloofsleer, maar vertegenwoordigt een koor van stemmen in het spoor van Israël en de weg van Jezus Christus. Een dialogische preekvoorbereiding en mogelijk ook –vorm weerspiegelt deze veelstemmigheid en doet recht aan het idee dat het koninkrijk van God zowel een appel doet aan de individu als aan de gemeenschap.
- Het derde argument raakt aan de communicatieve aspecten van de prediking. Het valt voor een predikant niet mee om 'multi-perspectivisch' te preken, dus om rekening te houden met een pluriform gezelschap aan hoorders. Dat betekent het risico van een vicieuze cirkel: mensen die zich niet aangesproken voelen, komen ook niet meer.
- Het vierde argument raakt aan de hedendaagse cultuur: hoewel er nog steeds ruimte is voor lezingen, monologen en vormen van overdrachtsleren, zijn jongeren vandaag de dag absoluut niet meer gewend om op een niet-interactieve wijze te communiceren. In de didactiek geldt vooral het dogma van de 'activering', dat wil zeggen het prikkelen tot zelfontwikkeling. Dat betekent dat de preekvorm van de monoloog op zijn minst haar beperking kent.
- Het vijfde argument is het specifieke karakter van de preek als vermaning: dat vraagt om meer inzet van levenservaring dan via het kanaal van de preekvoorbereiding door de predikant alléén.

Er zijn inmiddels in diverse geloofsgemeenschappen kleine aanzetten gedaan om te komen tot meer dialogische preekvormen, als afwisseling of als meer structurele aanpak van de prediking. Allang experimenteren sommige gemeenten met preekvoor- of nabesprekingsgroepen, waarvoor wisselend animo bestaat. Sommigen experimenteren bewuster met lekenpreken. Andere gemeenten zoeken de kracht van meer biblio-drama achtige vormen. In kleine gemeenten kan vaak veel (of juist niets;). Maar waar de gemeente het woord van de Schriften niet alleen spreekt maar ook deelt, zal zij ongetwijfeld groeien in geloof, hoop en liefdevolle daden, gericht op het koninkrijk Gods.

Voor literatuur hierover zie onder meer: John Mc Clure, *The Roundtable Pulpit*, Abingdon Press 1995, Lucy Atkinson Rose, *Preaching in the Roundtable Church*, Westminster John Knox 1997, June Alliman Yoder (red.), *Preparing Sunday Dinner, A Collaborative Approach to Preaching*

and Worship, Herald Press 2005, O. Wesley Allen, *The Homiletic of All Believers, A Conversational Approach to Proclamation and Preaching*, Westminster John Knox, 2005.